

Pojęcia kluczowe: *areszt elektroniczny, środki zapobiegawcze, postępowanie karne*

Marta Imiołczyk-Porębska, Mateusz Popiel

Areszt elektroniczny jako nowy środek zapobiegawczy w świetle badań ankietowych

ABSTRAKT

Celem artykułu jest analiza aresztu elektronicznego jako nowego środka zapobiegawczego w polskim systemie prawa karnego, ze szczególnym uwzględnieniem jego odbioru i oceny przez środowisko sędziowskie. W oparciu o wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród sędziów autorzy przedstawiają poziom akceptacji tego środka, jego postrzeganą skuteczność oraz potencjalne zalety i ograniczenia. Areszt elektroniczny analizowany jest w kontekście alternatywy dla tymczasowego aresztowania, z uwzględnieniem zasad proporcjonalności, celowości i poszanowania praw człowieka. Wyniki badań wskazują na rosnące zainteresowanie tą formą kontroli procesowej oraz potrzebę dalszej refleksji nad jej rolą w systemie środków zapobiegawczych. Artykuł wnosi wkład do dyskusji nad humanizacją postępowania karnego i poszukiwaniem nowoczesnych, skutecznych, a zarazem mniej represyjnych instrumentów prawnych.

I. WPROWADZENIE

Współczesne systemy wymiaru sprawiedliwości stoją przed wyzwaniem skutecznego godzenia celów prewencji kryminalnej z poszanowaniem praw i wolności jednostki. Tradycyjne środki zapobiegawcze, takie jak tymczasowe aresztowanie, choć skuteczne z punktu widzenia zabezpieczenia postępowania karnego, nierzadko budzą kontrowersje ze względu na swoją dolegliwość i potencjalne naruszenia zasady proporcjonalności. W odpowiedzi na potrzebę poszukiwania mniej restrykcyjnych, a zarazem skutecznych alternatyw Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje projekt ustawy umożliwiający stosowanie aresztu elektronicznego jako nowego środka zapobiegawczego.

Celem niniejszego artykułu jest analiza potencjału aresztu elektronicznego jako środka zapobiegawczego, na podstawie wyników badań ankietowych przeprowadzonych

wśród przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości w osobach sędziów sądów powszechnych (sędziów sądów rejonowych i sędziów sądów okręgowych). Przedmiotem rozważań będzie nie tylko skuteczność tego rozwiązania, ale również jego zgodność z zasadami humanitaryzmu, efektywności procesowej i ekonomicznej. Artykuł podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, czy areszt elektroniczny może stanowić realną alternatywę dla izolacyjnych środków zapobiegawczych w polskim systemie prawnym.

II. ARESZT ELEKTRONICZNY JAKO NOWY ŚRODEK ZAPOBIEGAWCZY – PROJEKT NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego, działająca przy Ministerstwie Sprawiedliwości, przygotowała projekt nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania karnego, który przewiduje wprowadzenie nowego środka zapobiegawczego w postaci tzw. aresztu elektronicznego. Jak podaje Ministerstwo Sprawiedliwości: „areszt elektroniczny to alternatywa dla tradycyjnego tymczasowego aresztowania w zakładzie karnym lub areszcie śledczym. Zgodnie z założeniami przepisów osoby objęte AE będą przebywać we własnym miejscu zamieszkania (z założoną elektroniczną bransoletą) pod kontrolą Systemu Dozoru Elektronicznego (SDE)”.

Zgodnie z założeniami Ministerstwa Sprawiedliwości odnośnie do zasad stosowania aresztu elektronicznego, polegałby on na przebywaniu podejrzanego (oskarżonego) w miejscu zamieszkania z elektroniczną bransoletą monitorującą. Tak jak pozostałe środki w ramach Systemu Dozoru Elektronicznego, zastosowanie aresztu elektronicznego uzależnione byłoby od spełnienia wymogów technicznych oraz, co do zasady, zgody pełnoletnich domowników, a w wyjątkowych sytuacjach możliwe byłoby orzeczenie aresztu elektronicznego nawet pomimo sprzeciwu domowników, jednak jedynie wówczas, gdy jego wykonanie nie będzie wiązało się z nadmierną uciążliwością dla współmieszkańców i nieznacznie ingeruje w ich prywatność. Jak podaje Ministerstwo Sprawiedliwości: „Głównym celem przygotowanego projektu ustawy jest ograniczenie nadużywania tymczasowego aresztowania, które – zdaniem wielu praktyków i ekspertów – bywa stosowane zbyt często, zwłaszcza gdy realne jest tylko zagrożenie surową karą, a nie istnieje konkretna obawa mactwa. Wprowadzenie «aresztu domowego» ma umożliwić, przy zachowaniu efektywnej kontroli nad podejrzanym (oskarżonym), uniknięcie kosztów ekonomicznych i społecznych związanych z pobytem w areszcie śledczym (wskazuje się nawet czterokrotnie niższe koszty AE w stosunku do aresztu). Środek ten zmniejsza również ryzyko demoralizacji podejrzanego (oskarżonego), pozwala mu utrzymywać więzi społeczne i pracować nad resocjalizacją, a jednocześnie daje większe możliwości monitorowania jego zachowania”. W zakresie ograniczeń stosowania aresztu elektronicznego Ministerstwo Sprawiedliwości wskazuje, że „(...) zgodnie z założeniami AE nie da się zastosować

w każdym przypadku. Zgodnie z art. 258 k.p.k. tymczasowe aresztowanie i pozostałe środki zapobiegawcze można stosować nie tylko jeżeli zachodzi uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się podejrzanego (oskarżonego), lecz także istnieje uzasadniona obawa, że podejrzany (oskarżony) będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne. Z tego względu eksperci przewidują, że AE będzie najczęściej stosowany na późniejszym etapie śledztwa, kiedy większość dowodów jest już zgromadzona, a tym samym ryzyko utrudniania postępowania – matactwa – jest znacząco mniejsze”. W zakresie sposobów zamiany i kwestii proceduralnych, to jak podaje Ministerstwo Sprawiedliwości: „Co do zasady areszt elektroniczny stosować będzie tylko sąd (art. 265a § 2 k.p.k.). «Tradycyjne» tymczasowe aresztowanie zastosowane przez sąd będzie mógł zmienić na areszt elektroniczny również prokurator (art. 253 § 2a k.p.k.). Areszt elektroniczny w założeniu autorów projektu ma trwać przez całą dobę. Określając dni tygodnia i godziny, w których podejrzany (oskarżony) ma prawo opuścić miejsce wykonywania tego środka, sąd uwzględni potrzebę realizacji przysługujących mu praw. Czas, w którym aresztowanemu elektronicznie wolno opuścić miejsca wykonywania środka, nie będzie mógł przekraczać 3 godzin na dobę w okresie pierwszych trzech miesięcy (art. 265a § 5 k.p.k.). Wprowadzenie AE może realnie ograniczyć liczbę aresztów tymczasowych. Oznaczałoby to zarówno odciążenie jednostek penitencjarnych, jak i obniżenie kosztów dla Skarbu Państwa, przy jednoczesnym zachowaniu kontroli nad oskarżonymi”.

III. METODOLOGIA BADAŃ ANKIETOWYCH

W ramach badań nad wprowadzeniem aresztu elektronicznego do polskiego systemu prawnego Autorzy niniejszego opracowania zastanawiali się, jak odpowiednio dobrać narzędzia badawcze do badań ankietowych. Odrzucono jednak propozycję przygotowania anonimowej ankiety do wszystkich uczestników postępowania karnego, gdyż uniemożliwiłoby to kontrolę nad tym, do kogo taka ankieta trafi, i zbytnia dywersyfikacja ankietowanych i różna zwrotność ankiet powodowałyby zaciemnienie rezultatów badań. Zdecydowano się zatem przeankietować sędziów sądów powszechnych z wybranych okręgów sądowych apelacji katowickiej. Postanowiono zawęzić próbę badawczą do trzech okręgów sądowych z uwagi na czas i chęć opracowania ankiet i publikację ich wyników przed wprowadzeniem zmian do polskiego systemu prawnego, aby niejako antycypować te zmiany normatywne. Wybrano w ten sposób trzy okręgi sądowe apelacji katowickiej – okręg Sądu Okręgowego w Częstochowie (obejmujący Sąd Okręgowy w Częstochowie, Sąd Rejonowy w Częstochowie, Sąd Rejonowy w Lublińcu, Sąd Rejonowy w Myszkowie), okręg Sądu Okręgowego w Sosnowcu (obejmujący Sąd Okręgowy w Sosnowcu, Sąd Rejonowy w Sosnowcu, Sąd Rejonowy w Będzinie, Sąd Rejonowy w Czeladzi, Sąd Rejonowy w Dąbrowie Górniczej, Sąd Rejonowy

w Jaworznie i Sąd Rejonowy w Zawierciu) oraz okręg Sądu Okręgowego w Katowicach (obejmujący Sąd Okręgowy w Katowicach, Sąd Rejonowy Katowice-Wschód, Sąd Rejonowy Katowice-Zachód, Sąd Rejonowy w Bytomiu, Sąd Rejonowy w Chorzowie, Sąd Rejonowy w Mikołowie, Sąd Rejonowy w Mysłowicach, Sąd Rejonowy w Pszczynie, Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich i Sąd Rejonowy w Tychach).

Przed rozdyskrybuowaniem ankiet wśród sędziów poszczególnych sądów Autorzy niniejszego opracowania spotkali się z prezesami sądów okręgowych w celu uzyskania zgody na przeprowadzenie ankiet. Optowano za dystrybucją ankiet w ilości sędziów w poszczególnych sądach orzekających w sprawach karnych, co udało się w okręgu Sądu Okręgowego w Częstochowie i Sądu Okręgowego w Sosnowcu, a w okręgu Sądu Okręgowego w Katowicach poprzestano na przekazaniu jednej kopii, która następnie była skanowana i rozsyłana do poszczególnych sądów. Pierwsza metoda okazała się być dużo bardziej efektywna w kontekście zwrotności ankiet.

Uczestnicy badań otrzymali zatem w wersji papierowej lub w formie skanu zaproszenie do wypełnienia ankiety (zob. rys. 1).

Dąbrowa Górnicza, 24 marca 2025 roku

Szanowna Pani Sędzio, Szanowny Panie Sędzio,

Niniejszym, jako pracownicy naukowo – dydaktyczni Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej oraz wykładowcy na kierunku prawo, uprzejmie informujemy, iż przygotowujemy materiały do publikacji artykułu naukowego na temat proponowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości zmian w zakresie ilości i rodzaju środków zapobiegawczych poprzez wprowadzenie aresztu elektronicznego jako nowego środka zapobiegawczego.

W tym zakresie, dla potrzeb tej publikacji naukowej oraz prowadzonych badań potrzebujemy danych statystycznych oraz Państwa uwag co do procedury, częstotliwości oraz rodzaju spraw, w których stosowane było tymczasowe aresztowanie w latach 2023-2024 oraz możliwości stosowania aresztu elektronicznego w przyszłości.

W załączeniu do niniejszego pisma przesyłamy anonimową ankietę i będziemy zobowiązani za jej wypełnienie, albowiem tylko uwagi praktyków w reprezentatywnej ilości, będą mogły stanowić podstawę do analizy i wyciągnięcia wniosków stanowiących jedną z podstaw publikacji naukowej.

Licząc na udzielenie tej informacji w możliwie najszybszym terminie na adres Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej, ul. Ciepłaka 1C, 41-300 Dąbrowa Górnicza lub na adres e-mail: mateusz.popiel@wsb.edu.pl lub marta.imiolczyk-porebska@wsb.edu.pl.

Z wyrazami szacunku

Rys. 1. Wzór pisma przewodniego do ankietowanych, opracowanie własne

Głównym pomysłodawcą ankiety i autorem pytań w niej jest Marta Imiołczyk-Porębska, a dystrybucją ankiety zajęli się obaj Autorzy niniejszego opracowania. Mając zatem powyższe na względzie, wskazać należy, że do ankiet wykorzystano metodę PAPI (ang. *Paper and Pen Personal Interview*). Ankieta składała się z 11 pytań, z czego w części były to pytania zamknięte, a w części otwarte. W sumie w trzech ww. okręgach sądowych apelacji katowickiej w wydziałach karnych orzeka 244 sędziów, a otrzymano zwrot ankiet na poziomie 15.98% (39 ankiet), a więc jest to stosunkowo słaby rezultat.

Ankieta dla sędziów – do publikacji naukowej

Sędzia Sądu Rejonowego/Sędzia Sądu Okręgowego/Sędzia Sądu Apelacyjnego (niepotrzebne skreślić)

1. Czy w latach 2023-2024 w prowadzonych przez Panią/Pana sprawach w I instancji stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania? TAK NIE
2. Z jaką częstotliwością w latach 2023 -2024 był stosowany w prowadzonych sprawach w I instancji stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania?
 - a) W każdej sprawie,
 - b) W co drugiej sprawie,
 - c) W co dziesiątej sprawie,
 - d) Z inną częstotliwością, proszę wskazać z jaką
3. W jakich sprawach w I instancji najczęściej stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania? Proszę wskazać albo przepisy ustawy albo rodzaj czynu zabronionego.
4. Czy w latach 2023-2024 w prowadzonych przez Panią/Pana sprawach w II instancji stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania? TAK NIE
5. Z jaką częstotliwością w latach 2023 -2024 był stosowany w prowadzonych sprawach w II instancji stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania?
 - a) W każdej sprawie,
 - b) W co drugiej sprawie,
 - c) W co dziesiątej sprawie,
 - d) Z inną częstotliwością, proszę wskazać z jaką
6. W jakich sprawach w II instancji najczęściej stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania? Proszę wskazać albo przepisy ustawy albo rodzaj czynu zabronionego.
7. Czy wprowadzenie aresztu elektronicznego będzie alternatywą dla tymczasowego aresztowania? TAK NIE
8. Czy wprowadzenie aresztu elektronicznego może usprawnić procedowanie w sprawach? TAK NIE
9. W jakich rodzajowo sprawach wprowadzenie aresztu elektronicznego mogłoby zastąpić tymczasowe aresztowanie? Proszę wskazać albo przepisy ustawy albo rodzaj czynu zabronionego.
10. Czy areszt elektroniczny powinien być zorganizowany na zasadach podobnych/takich samych do instytucji dozoru elektronicznego skazanych? TAK NIE

Uwagi:

11. Pani/Pana dodatkowe uwagi na temat proponowanej zmiany poprzez wprowadzenie aresztu elektronicznego jako środka zapobiegawczego.

Rys. 2. Kwestionariusz badawczy, opracowanie własne

IV. PYTANIA ANKIETOWE I ODPOWIEDZI

Tak jak już to zostało wskazane, wypełniono ogółem 39 ankiet, z czego 17 wypełniono przez sędziów sądów rejonowych (43,58%), 4 wypełniono przez sędziów sądów okręgowych (10,25%), a 18 respondentów nie wskazało, w jakim sądzie orzeka (46,15%).

Pytanie 1 brzmiało: „Czy w latach 2023–2024 w prowadzonych przez Panią/Pana sprawach w I instancji stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego

aresztowania?” 100% wszystkich respondentów na tak postawione pytanie udzieliło odpowiedzi twierdzącej.

Pytanie 2 brzmiało: „Częstotliwość stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania”, a wariantami odpowiedzi były: „w każdej sprawie”, „w co drugiej sprawie”, „w co dziesiątej sprawie” oraz „z inną częstotliwością, proszę wskazać jaką”. Na tak postawione pytanie, pierwszego wariantu odpowiedzi nie wybrał żaden z respondentów, wariant „w co drugiej sprawie” wybrało 3 respondentów (7,69%), wariant „w co dziesiątej sprawie” wybrało 5 respondentów (12,82%), a wariant „z inną częstotliwością” wybrało 31 respondentów (79,48%). Wśród odpowiedzi, jakich udzielali respondenci, znalazły się: „co 7–8 spraw” (3 respondentów), „trudno powiedzieć” (11 respondentów), „11,66% spraw” (1 respondent), „1 na 40 spraw” (1 respondent), „ok 3% spraw” (4 respondentów), „co 30. spraw” (3 respondentów), „1 sprawa w miesiącu” (1 respondent), „1 sprawa na 50 spraw” (2 respondentów), „1 sprawa na 200 spraw” (1 respondent) oraz „3 sprawy na rok” (1 respondent).

Pytanie 3 brzmiało: „W jakich sprawach w I instancji najczęściej stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania?”, przy czym można było wskazać więcej niż jeden przepis ustawy karnej. Wśród odpowiedzi respondenci wskazywali: art. 207 k.k. (19 respondentów, co stanowi 48,71%), art. 280 § 1 k.k. (15 respondentów, co stanowi 38,46%), art. 200 k.k. (11 respondentów, co stanowi 28,20%), art. 197 k.k. (12 respondentów, co stanowi 30,76%), art. 279 k.k. (7 respondentów, co stanowi 17,94%), art. 177 k.k. (6 respondentów, co stanowi 15,38%), art. 280 § 2 k.k. (6 respondentów, co stanowi 15,38%), art. 148 § 1 k.k. (5 respondentów, co stanowi 12,82%), art. 258 k.k. (5 respondentów, co stanowi 12,82%). Jeśli zaś chodzi o rodzaj czynu zabronionego, to respondenci wskazywali: „z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii” (24 respondentów, co stanowi 61,53%) oraz „w warunkach recydywy” (3 respondentów, co stanowi 7,69%).

Pytanie 4 brzmiało: „Czy w latach 2023–2024 w prowadzonych przez Panią/Pana sprawach w II instancji stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania?” Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 5 respondentów (co stanowi 12,82%), a odpowiedzi przeczącej udzieliło 3 respondentów (co stanowi 7,69%). Aż 31 respondentów udzieliło natomiast odpowiedzi „nie dotyczy” lub nie odpowiedziało na to pytanie ankiety.

Pytanie 5 brzmiało: „Z jaką częstotliwością w latach 2023–2024 był stosowany w prowadzonych sprawach w II instancji środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania?” Wariantami odpowiedzi były: „w każdej sprawie”, „w co drugiej sprawie”, „w co dziesiątej sprawie” oraz „z inną częstotliwością”. Tej ostatniej odpowiedzi udzieliło 4 respondentów (dwa razy wskazując „rzadko”, raz „nie potrafię określić” oraz raz „1 na 300 przypadków”), natomiast aż 35 respondentów odpowiedziało „nie dotyczy” lub nie odpowiedziało na to pytanie ankiety.

Pytanie 6 brzmiało: „W jakich sprawach w II instancji najczęściej stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania?” Wariantami odpowiedzi były: „przepis ustawy” oraz „rodzaj czynu zabronionego”. Wśród tej pierwszej kategorii wskazywano raz art. 280 k.k., raz art. 200 k.k. oraz trzy razy art. 190a § 1 k.k. (7,69%), natomiast 36 respondentów odpowiedziało „nie dotyczy” lub nie odpowiedziało na to pytanie ankiety.

Pytanie 7 brzmiało: „Czy wprowadzenie aresztu elektronicznego będzie alternatywą dla tymczasowego aresztowania?”. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 26 respondentów (co stanowi 66,66%), a przeczącej 13 respondentów (co stanowi 33,33%).

Pytanie 8 brzmiało: „Czy wprowadzenie aresztu elektronicznego może usprawnić procedowanie w sprawach?”. Na tak postawione pytanie 23 respondentów (58,97%) udzieliło twierdzącej odpowiedzi, 15 respondentów (38,46%) udzieliło przeczącej odpowiedzi, a 1 respondent (2,56%) odpowiedział „nie wiem”.

Pytanie 9 brzmiało: „W jakich rodzajowo sprawach wprowadzenie aresztu elektronicznego mogłoby zastąpić tymczasowe aresztowanie?” Wariantami odpowiedzi do uzupełnienia były „przepis ustawy”, „rodzaj czynu zabronionego” oraz „inne”. Wśród pierwszej kategorii odpowiedzi 5 razy wskazywano art. 62 ust. 2 ustawy z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii¹, 2 razy wskazywano art. 59 ust. 1 ww. ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, 3 razy wskazywano art. 279 § 1 k.k., 5 razy wskazywano art. 207 k.k., 2 razy wskazywano art. 190a § 1 k.k., raz wskazano art. 278 § 1 k.k., 4 razy wskazywano art. 177 § 2 k.k., 2 razy wskazywano art. 178 § 1 k.k., 3 razy wskazywano art. 280 § 1 k.k. Jeśli chodzi o drugą kategorię odpowiedzi, czyli rodzaj czynu zabronionego, to 2 razy wskazywano „we wszystkich”, 4 razy wskazywano „w żadnych”, raz wskazano „w sprawach o podstawie zastosowania z art. 258 § 2 k.k.”, raz wskazano „oszustwo”, 3 razy wskazywano „przestępstwa przeciwko mieniu”, raz wskazano „przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów”, raz wskazano „sprawy zagrożone kpw do 5 lat pobawienia wolności”. W kategorii „inne” odpowiedzi były następujące: raz wskazano, że „w tych, w których podstawą stosowania byłaby wyłącznie obawa surowej kary, bo taki areszt zapewniałby kontrole miejsca pobytu”, 3 razy wskazywano „w zależności od okoliczności czynu”; raz wskazano „w sprawach, w których nie zachodzi przesłanka z art. 258 § 1 k.k., a zachodzi obawa ukrywania się”. Respondentów opowiadających się jednoznacznie przeciwko wprowadzeniu tej instytucji było 4 (10,25%).

Pytanie 10 brzmiało: „Czy areszt elektroniczny powinien być zorganizowany na zasadach podobnych/takich samych do instytucji dozoru elektronicznego skazanych?” Na tak postawione pytanie odpowiedzi twierdzącej udzieliło 24 respondentów (61,53%), przeczącej 12 respondentów (30,76%), 1 respondent (2,56%) odpowiedział „nie wiem”, a dwóch respondentów (5,12%) nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

1 Dz.U. z 2023 r. poz. 1939.

Pytanie 11 brzmiało: „Pani/Pana dodatkowe uwagi na temat proponowanej zmiany poprzez wprowadzenie aresztu elektronicznego jako środka zapobiegawczego”. Było to pytanie otwarte. Jeśli chodzi o uwagi respondentów, to były one następujące: „nie wprowadzać”, „areszt elektroniczny nie zapewni odcięcia sprawcy od środowiska”, „uważam, że jest to dobre rozwiązanie”, „rozwiązanie może okazać się pomocne, ale zależy od kształtu tej instytucji, o którym nie ma mowy w ankiecie”, „elektroniczny areszt nie może zastąpić tymczasowego aresztowania, mając nieizolacyjny charakter, nie pozwoli na pełną kontrolę podejrzanego/oskarżonego”, „stosowanie powinno być uzależnione od zgody domowników, gdyż jego wykonanie może wiązać się z nadmiernymi, dotkliwymi uciążliwościami dla współmieszkańców i może znacznie ingerować w ich prywatność”, „praktyka wykaże jego możliwości”, „dobre rozwiązanie, ograniczające areszty w ZK, odciążenie jednostek penitencjarnych, można wykorzystać infrastrukturę dot. SDE”, „jeżeli ma to być środek zorganizowany na zasadach podobnych do dozoru elektronicznego, to może to być środek nieskuteczny, nie zapewni całkowitej izolacji sprawcy, ułatwi mu kontakt ze świadkami”, „powinien być stosowany wyłącznie przez sąd nie z możliwością dłuższego okresu niż 3 miesiące w postępowaniu przygotowawczym”, „każdy inny środek zapobiegawczy niż areszt tymczasowy jest alternatywą dla tego środka i dlatego areszt elektroniczny też może być alternatywą, a pozostaje pytanie czy skuteczną? Bo podejrzany czy oskarżony będzie miał ograniczenia w przemieszczaniu się, natomiast osoby, z którymi chciałby mieć kontakt, już nie”.

V. ANALIZA POGLĄDÓW RESPONDENTÓW W KONTEKŚCIE INSTYTUCJI ARESZTU ELEKTRONICZNEGO

Przeprowadzona na potrzeby niniejszego artykułu anonimowa ankieta pośród sędziów sądów rejonowych i sędziów sądów okręgowych prowadzi do wniosku, iż ewentualne wprowadzenie tej instytucji do ustawy Kodeks postępowania karnego jako nowego środka zapobiegawczego nie jest postrzegane jednoznacznie pozytywnie. Takie stanowisko wywieść należy z obaw części respondentów o możliwość kontrolowania podsądnego w czasie stosowania tego środka.

Największe zastrzeżenia do tego ewentualnie „nowego” środka zapobiegawczego respondenci wyrażali w zakresie możliwości kontaktowania się podejrzanego lub odpowiednio oskarżonego ze świadkami. Zinterpretować to należy jako obawę przed utrudnianiem w ten sposób przez stronę toczącego się postępowania, a wręcz zagrożenie mactwem, wpływaniem na treść zeznań czy wyjaśnień, kontaktowanie się ze współpodejrzanymi (współoskarżonymi). Ankietowani, mimo iż wskazywali na dość szeroki krąg kodeksowych i pozakodeksowych czynów zabronionych, przy podejrzeniu popełnienia których skłanialiby się do zastosowania takowego środka

zapobiegawczego jak elektroniczny areszt, to jednocześnie zaznaczali brak „kontroli” sądu nad podejrzanym/oskarżonym w toku jego stosowania.

Badanie pokazało również, iż obowiązujący środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania jest środkiem nieulegającym i nieusprawniającym prowadzonego postępowania, zaś w nowym środku zapobiegawczym respondenci w zdecydowanej większości upatrywali usprawnienia procedowania w sprawach. Ponad 66% badanych respondentów wskazało, iż nowa instytucja może być alternatywą dla tradycyjnego – izolacyjnego – środka, jakim jest tymczasowe aresztowanie. Część badanych wskazała, iż w zasadzie wszystkie sprawy mogłyby być brane pod uwagę przy rozważaniach co do stosowania wobec sprawcy środków zapobiegawczych, jednak zawsze decydujące znaczenie mają okoliczności sprawy. Na uwagę zasługuje to, iż spośród pozakodeksowych czynów zabronionych wskazywano jedynie na ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii. Wysuwa się zatem wniosek, iż tego rodzaju czyny zabronione są najczęściej pojawiającymi się na wokandach sądowych spośród czynów zabronionych nieuregulowanych w ustawie Kodeks karny i stanowią istotny asumpt do podjęcia działań zmierzających do wprowadzenia innego od tymczasowego aresztowania środka, uniemożliwiającego lub ograniczającego sprawcy możliwości co do jego mobilności i zmiany miejsca pobytu.

Zwrócić należy także uwagę, iż część respondentów uznawała wprowadzenie tego środka jako sposób na stałą kontrolę miejsca pobytu podejrzanego (oskarżonego), podczas gdy nieizolacyjne środki zapobiegawcze są niewystarczające, a tymczasowe aresztowanie byłoby zbyt ingerujące w prawa tej strony postępowania. Jednocześnie jedna z ankietowanych osób wyraziła obawę, czy zastosowanie tego środka nie godziłoby w prywatność domowników.

Respondenci wskazali również, iż w celu wprowadzenia tego środka zasadne byłoby skorzystać z infrastruktury zbudowanej już dla postępowań o systemie dozoru elektronicznego. Jeden z badanych zauważył również problem przeludnienia jednostek penitencjarnych. Wskazać należy, iż w sprawach, w których zastosowano tymczasowe aresztowanie wobec nieskuteczności nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, a braku alternatywy dla tymczasowego aresztowania jako środka izolacyjnego, gdy z okoliczności sprawy wynika konieczność stałej kontroli miejsca pobytu podejrzanego (oskarżonego), wprowadzenie tej instytucji byłoby zasadne również i z tego powodu.

Autorzy artykułu zwrócili się do Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Katowicach z zapytaniem, czy w ocenie OISW wprowadzenie aresztu elektronicznego może wpłynąć na częstotliwość oraz koszty związane z konwojowaniem dotychczas tymczasowo aresztowanych podsądnych. Jednak nie uzyskano odpowiedzi na powyższe zapytanie.

Uwagę Autorów niniejszego artykułu zwraca brak komentarzy sędziów orzeczników co do ewentualnych procedur i kosztów związanych z wprowadzeniem w życie przepisów o tym nowym środku zapobiegawczym.

VI. PODSUMOWANIE

W ocenie Autorów artykułu wprowadzenie tego środka w sposób znaczący ułatwi i usprawni przebieg prowadzonych postępowań, albowiem zmniejszy formalizm związany z konwojowaniem, nakazami wydania, przetransportowywaniem osadzonych z jednostki penitencjarnej niejednokrotnie znacznie oddalonej od siedziby sądu rozpoznającego sprawę na rozprawę lub na inne czynności. Zmniejszy obciążenie jednostek penitencjarnych osadzaniem w nich osób, co do których nie ma podstaw do stosowania tymczasowego aresztowania, ale z okoliczności sprawy wynika, iż nieizolacyjne środki mogą być niewystarczające. Wpłynie pozytywnie na tych sprawców, którzy dotychczas nie wchodzili w konflikt z prawem, nie byli osadzeni w jednostkach penitencjarnych i nie wchodzili w bezpośredni i całodobowy kontakt z innymi sprawcami czynów zabronionych i w związku z powyższym nie nawiązywali „znajomości” ze światem przestępczym w tych jednostkach. Ponadto zastosowanie tego środka spowoduje możliwość kontynuowania nauki czy pracy przez sprawcę maksymalnie do momentu wprowadzenia do wykonania ewentualnej izolacyjnej kary pozbawienia wolności. Ma to istotne znaczenie dla tych sprawców, którzy mają kogoś na utrzymaniu lub się nadal kształcą. Powyższe będzie też miało pozytywny wpływ na budżet państwa, który nie będzie musiał w tym czasie pokrywać znacznych kosztów ich utrzymania w jednostce penitencjarnej. W dobie możliwości kształcenia i pracy w formie zdalnej jest to dodatkowy aspekt pozytywny wprowadzenia tej instytucji.

Wprowadzenie środka zapobiegawczego w postaci AE powinno, co do zasady, dotyczyć tych kategorii spraw, w których dotychczas stosowano tymczasowe aresztowanie, gdy istniała obawa ukrywania się lub ucieczki oskarżonego (przesłanka szczególna określona w art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k.), ewentualnie z art. 258 § 2 k.p.k. (gdy konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania istnieje w związku z grożącą oskarżonemu surową karą pozbawienia wolności i łączy się z przesłanką z art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k.). Jest to pokaźna ilość spraw, w których sądy stosują i przedłużają tymczasowe aresztowanie i właśnie w tych kategoriach spraw AE powinien zastąpić nieskuteczny środek zapobiegawczy w postaci dozoru Policji.

Nie bez znaczenia dla oceny ankietowanych jest również uwaga o tym, że to sąd powinien stosować areszt elektroniczny. Zatem nie powinien czynić tego prokurator. Założenie, iż środek ten mógłby zmienić prokurator, uznając, że areszt elektroniczny jest stopniowo „łagodniejszym” od tymczasowego aresztowania środkiem zapobiegawczym, zasługuje na aprobatę.

Reasumując, należy stwierdzić, że wprowadzenie aresztu elektronicznego jest zasadne i w praktyce potrzebne wobec tego, iż na chwilę obecną ustawa Kodeks postępowania karnego nie zawiera żadnego rozwiązania pośredniego pomiędzy nieizolacyjnymi środkami zapobiegawczymi a tym najbardziej dolegliwym i izolacyjnym, jakim jest tymczasowe aresztowanie, gdzie ten środek stosowany jest często wówczas, gdy na wstępnym etapie postępowania konieczne jest stałe monitorowanie miejsca pobytu i uniknięcie sytuacji ukrywania się podejrzanego (oskarżonego), w celu przeprowadzenia z nim niezbędnych czynności bez zagrożenia dla obstrukcji postępowania z jego powodu.

Marta Imiolczyk-Porębska

Adwokat, asystent na Akademii WSB.

Advocate, assistant lecturer at the WSB University

ORCID: 0009-0008-4779-8327

marta.imiolczykporebska@wsb.edu.pl.

Mateusz Popiel

Adwokat (niewykonyjący zawodu), doktor nauk prawnych, adiunkt na Akademii WSB..

Advocate (not practicing), doctor of law, associate professor at the WSB University

ORCID: 0000-0003-0035-1735

mateusz.popiel@wsb.edu.pl.

ABSTRACT

Keywords: *electronic incarceration, preventive measures, criminal proceedings*

Electronic incarceration as a new preventive measure in the light of survey research

The aim of the article is to analyse electronic incarceration as a new preventive measure in the Polish criminal law system, with particular emphasis on its reception and assessment by judges. Based on the results of surveys conducted among

judges, the authors present the level of acceptance of this measure, its perceived effectiveness and the potential advantages and limitations. Electronic incarceration is analysed in the context of an alternative to pretrial detention, taking into account the principles of proportionality, expediency and respect for human rights. The research results indicate a growing interest in this form of procedural control and the need for further reflection on its role in the system of preventive measures. The article contributes to the discussion on the humanisation of criminal proceedings and the search for modern, effective, while less repressive legal instruments.